

De Europese droom dreigt in een nachtmerrie te eindigen

Een verenigd Europa is een mooie droom. Het is een droom van vrede, van eenheid in verscheidenheid, van grensoverschrijdende samenwerking en de overwinning van eng-nationalistische sentimenten. Het is een droom van een groot en sterk Europa met een gemeenschappelijke politiek, een gemeenschappelijke economie en een gemeenschappelijke munt. Als zoveel dromen, wordt ook deze droom maar geen werkelijkheid. Met als gevolg dat alles wat gebeurt in de geest van de droom, een heuse nachtmerrie dreigt te worden, zeker voor diegenen die sociale en democratische waarden hooghouden. De euro dreigt een splijtzwam te worden die de democratie ondermijnt, en een asociaal neoliberal regiem afdwingt.

Het mankement van dit Europa is dat ze boven alles een bedenksel is van regenten. De EU is regentesk omdat het vooral over sturing gaat, over regelgeving dus. Daar is veel goeds uit voortgekomen zoals de regelgeving met betrekking tot gelijke rechten van vrouwen en het milieu. Landen als Polen, Portugal, Tsjechië en Hongarije hebben veel baat gehad van de boeken vol regels die ze moesten invoeren om lid te worden. Europa kent goede regenten die zich nu met alle plezier willen ontfemen over het bestuur van de Griekse en Italiaanse economieën. Maar het tekort van regenten is dat ze afstandelijk en rationeel opereren, en allesbehalve een warm gevoel weten over te brengen. Daarom komt een heus democratisch proces niet van de grond. Terwijl Nederlanders zich opwinden over Haagse taferelen, zoals een Mauro, pgb 's en de hypotheekrente aftrek, blijven ze onverschillig ten aanzien van de veel belangrijkere discussies die in Brussel gaande zijn. Terwijl Tweede Kamerleden in de schijnwerpers staan, blijven Europese parlementariërs onbekend, onbemind en ongehaat.

Een ander mankement van dit Europa is dat haar regenteske logica stuurt op de logica van de markt. Daarmee is dit Europa een liberaal project. De markt is leidend. De politiek stuurt op een interne markt zonder grenzen, op efficiëntie en productiviteit. In die logica werd het idee van een gemeenschappelijke munt haast vanzelfsprekend. En het is die logica dat een beleid van bezuinigingen inspireert en een keiharde aanpak van economieën die niet meekomen. Daarmee is dit Europa een neo-liberaal project. Het is een logica ook die vraagt om technocraten die de zaak op orde komen stellen, zoals nu in Italië en Griekenland. Ook die logica draagt niet bij aan een Europa met hart en een ziel.

Dat Europa een hart en een ziel nodig heeft om duurzaam te kunnen zijn, zagen de pioniers maar al te goed. Jean Monnet sprak erover en ook Jacques Delors, de indrukwekkendste voorzitter van de Europese commissie tot nu toe, wees erop. Maar een hart en een ziel zijn niet te managen. Het Europese gevoel ontstaat niet met iets technisch als een munt, zoals de pleiters voor de euro hadden voorspeld. Hoe dat gevoel ontstaat, weten we eigenlijk niet. Tito dacht een Joegoslavisch gevoel te kunnen organiseren, maar hij was nog niet naar de hemel, of de Servische, Bosnische en Kroatische zielen bleken te sterk voor dat Joegoslavische gevoel. Ook de constructie van een Belgisch gevoel lijkt te stranden op de taallijn die sinds ze voor het eerst getrokken werd in het begin van de jaren zestig vrijwel niet verschoven is.

Dat Nederland een hart en een ziel heeft blijkt onder meer uit het gegeven dat Limburgers en Oost-Groningers volop meetellen ook al doen hun lokale economieën het niet al te goed. Idem dito met de Pruisen in Duitsland. Zij doen het economisch gesproken nog slechter dan de Grieken maar niemand in Europa die daar last van heeft want de West-Duitsers houden hun economie overeind.

Van een dergelijke solidariteit is geen sprake in dit Europa. Voor de Grieken is geen genade. Zij zullen hoe dan ook boeten, pijn of geen pijn. Idem dito met de Portugezen, de Ieren en nu de Italianen. Geen cent zullen ze van ons krijgen, roept links en rechts hier in Nederland. De vooroordelen en de stereotypen spatten van de voorpagina's van de kranten. Dat degenen die het al moeilijk hebben, de rekening gaan betalen—ach, wat doet dat ertoe. Dat technocraten het democratisch proces

even aan de kant zetten—ach het zij zo. Wij hoeven daar immers niet bang voor te zijn, want wij hebben toch onze zaken op orde. Niet toch?

Dit Europa is kil en hard. En in de huidige chaos wordt het alleen maar killer en harder. De droom van weleer raakt steeds meer uit het zicht. En dat doet denken dat die droom misschien niet klopt. Net zoals dat communistisch ideaal niet maakbaar bleek te zijn, slagen de bestuurders er nu niet een Europa met een hart en ziel te construeren.

Is dit de tijd om de dromen te veranderen? Is het wat om te denken aan kleinere samenlevingen die een hart en ziel hebben, die democratisch vitaal, sociaal sterk en economisch dynamisch zijn, die open zijn en op samenwerking zijn ingesteld, en wellicht hun eigen munt hebben?

Arjo Klamer is hoogleraar in de culturele economie aan de Erasmus Universiteit.